

Recensies

PERSONEN, COLLOQUIUM

L. Dasberg, J.N. Cohen, ed., *Neveh ya'akov. Opstellen aangeboden aan dr. Jaap Meijer ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag* (Assen: Van Gorcum, 1982, xxiii + 338 blz., f75,—, ISBN 90 232 1960 0).

Joodse studiën hebben ongelukkigerwijs geen vaste voet weten te verwerven binnen de Nederlandse universiteiten. Ook de bestudering van het moderne Israël steekt pover af bij die van Arabische en andere landen van het Nabije Oosten.

Mogen joodse studiën buiten de theologie in het algemeen al tekort komen, dit geldt in het bijzonder voor joodse geschiedenis of geschiedenis der joden - twee termen overigens die kunnen duiden op een groot verschil in interpretatie. En wat nog kwalijker is: de weinige specialisten die wij in ons land kennen op dit gebied, hebben niet steeds - om het voorzichtig te zeggen - een gemakkelijke verhouding met de academische wereld onderhouden. Het is hier echter niet de plaats om de oorzaken van deze moeizame relatie op te sporen. Hier kan slechts vastgesteld worden dat er na de tweede wereldoorlog voor alles en nog wat leerstoelen zijn ingesteld, maar dat joodse studiën bij deze grote uitdeling niet aan hun trekken zijn gekomen.

De levensloop van Jaap Meijer kan als duidelijke illustratie hiervan dienen. In 1951 hield hij als privaat-docent zijn openbare les *Tussen Götterdämmerung en Morgenrood. Beschouwingen over Joden in Nederland omstreeks 1900*. Zijn docentschap aan de Universiteit van Amsterdam heeft niet lang geduurd. Alweer, de oorzaken en redenen van deze kortstondige academische carrière kan ik hier niet verder nagaan. Zeker is dat hierdoor een kenner van de geschiedenis der joden, in het bijzonder van de Nederlandse joden niet langer zijn lessen gaf via een universiteit, maar vanuit Heemstede, vaak door uitgaven in eigen beheer. Dat heeft geleid tot een lange lijst van publikaties, zoals de bibliografie in deze feestbundel laat zien.

Uit diezelfde bibliografie blijkt ook hoe Meijer door de jaren heen met grote strijdvaardigheid alles wat in zijn ogen niet deugde - en dat was nogal wat - aan de kaak gesteld heeft: mythes, sociaal onrecht, risjes - hij is immers Nederlands grootste risjeskundige -, hypocrisie, assimilantendom, 'weg-met-ons-gevoelens', valsheid, ingebeelde deskundigheid en nog veel meer ongerechtigheid konden rekenen op zijn niet aflatende aandacht. Bij de bestrijding van wat hij voor ongerechtigheid hield ging hij soms zover dat hij nieuwe onrechtvaardigheden niet steeds vermeed. Zo heeft hij de fiolen van zijn grote toorn uitgestort over Jacob Presser en diens studie over de ondergang der Nederlandse joden op een wijze die naar Nederlandse maat gemeten, opmerkelijk genoemd moet worden. Er zouden meer voorbeelden te noemen zijn van werken van de toch al beperkte groep van kenners van de geschiedenis der Nederlandse joden die Meijers wrake hebben genoten.

Het is hier niet de plaats om te rechteren over die wrake.

Ik vermeld dit alles hier slechts volledigheidshalve, omdat het hier om een feestbundel gaat die geschreven is door vrienden en collega's. Meijers omgeving kent ook niet-vrienden. Als dit onvermeld zou blijven, zou de positie die Meijer inneemt nog onbegrijpelijker zijn. In de inleiding, geschreven door Meijers 'rebbe-zegster' Lea Dasberg, komen veel vriendelijke woorden voor maar wat ik toch mis is een analyse van Meijers 'life and letters'. Met de inleidster hoop ik dat bij zijn tachtigste verjaardag zo'n stuk zal bestaan over deze veelzijdige man: kenner van het joodse leven en de vaak zo vijandige omgeving daarvan, maar ook dichter (Saul van Messel) die een aantal indrukwekkende verzen op zijn naam heeft staan.

Het is een fraaie feestbundel geworden, waarvoor wij de redacteurs dankbaar mogen zijn. Een veelheid van onderwerpen uit de geschiedenis der joden komt aan de orde. Voor historici zullen vooral de twee secties over de geschiedenis van de joden in en buiten Nederland van belang zijn. Zo schrijft D. Swetschinski over de Amsterdamse koopman-diplomaat Jeronimo Nunes da Costa alias Moseh Curiel, R. Cohen over de meer of minder gedwongen emigratie van Sefardische armen naar een Nieuwe Wereld, en J.N. Cohen over de historicus LM. Jost, om maar een paar artikelen te noemen uit deze veel bredere secties. Mij ging het hier in de eerste plaats om de jubilaris: hij verdient aanzienlijk meer aandacht van historici dan hij tot nu toe in Nederland ontvangen heeft.

M.C. Brands

P. Boomgaard, ed., *Exercities in ons verleden. Twaalf opstellen over de economische en sociale geschiedenis van Nederland en koloniën 1800-1950, aangeboden aan prof. dr. W.J. Wieringa bij zijn aftreden als hoogleraar aan de VU Amsterdam* (Assen: Van Gorcum, 1981, vi + 254 blz., f42,50, ISBN 90 232 1850 7).

Deze bundel met de ietwat militante, wel bij de gehuldigde passende, titel bevat een twaalf-tal aantrekkelijke opstellen over de geschiedenis van Nederland en zijn voormalige koloniën in de negentiende en twintigste eeuw. De thematiek vormt een weerspiegeling van het vakgebied waarop Wieringa zelf in onderwijs en publikaties werkzaam was. Doordat de twaalf scribenten leerlingen of directe medewerkers waren, krijgen we een goede indruk van de uitstraling van de scheidende hoogleraar. Aan het fraai uitgegeven boek gaat een stemmig woord van verantwoording en lof vooraf. Een lijst van Wieringa's geschriften besluit het. Wanneer men die bekijkt, valt op dat de belangstelling van Wieringa zich verder uitstrekte dan het bovengenoemde terrein. Daarvan ging in bredere kring stimulansen uit; ik denk dan tevens aan de knappe recensies die Wieringa in de jaren vijftig en zestig schreef. Zijn uitstraling beperkte zich aldus niet tot leerlingen en medewerkers. Dat deze laatsten zich voor de samenstelling van de bundel tot de eigen kring bepaalden, was overigens stellig bevorderlijk voor evenwicht en eenheid van het boek.

De bundel opent met twee bijdragen over de eerste helft der negentiende eeuw. Th.L.M. Kint zet nog eens helder de problematiek uiteen van de 'Industriële lonen in de pré-industriële negentiende eeuw'. W.M. Zappey is ondanks kritiek positief over 'Het Fonds voor de nationale nijverheid 1821-1846'. Een hoog grijpend stuk vormt vervolgens dat van P. van Dijck en H. Weijlandt, getiteld 'Op het breukvlak van twee wetenschappen: een onderzoek naar historische processen vanuit de ontwikkelingseconomie'. In haar puntsgewijze opsommingen is dit wel de meest straffe exercitie. Uit de titel van het opstel blijkt niet dat de auteurs na een verdienstelijke theoretische inleiding overgaan tot een toepas-